

SPRAWOZDANIA

STANISŁAW CIEŚLAK SJ, prof. Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie
<https://orcid.org/0000-0002-9079-4793>
scieslak@jezuici.pl

SPOTKANIE KSIĘŻY PROFESORÓW I WYKŁADOWCÓW HISTORII KOŚCIOŁA POZNAŃ, 23-25 IV 2025 R.

Od 1964 r. odbywają się tradycyjnie każdego roku w czwartek i piątek po Świątach Wielkanocnych spotkania księży profesorów i wykładowców historii Kościoła, którzy tworzą Sekcję Historii Kościoła przy Episkopacie Polskim. Od 2004 r. jej przewodniczącym jest ks. biskup prof. dr hab. Jan Kopiec, od 2023 r. biskup senior diecezji gliwickiej. Od 2018 r. obowiązki sekretarza Sekcji Historii Kościoła pełni ks. dr hab. Tomasz Moskał, prof. KUL, dyrektor Instytutu Nauk Teologicznych, Katedra Historii Kościoła, Sekcja Historii Kościoła i Patrologii, Wydział Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie.

Gospodarzem tegorocznego spotkania historyków była Archidiecezja Poznańska, najstarsze biskupstwo na ziemiach polskich. Tematyka referatów i dyskusji koncentrowała się wokół różnych aspektów zawartego 100 lat temu, 10 lutego 1925 r. w Rzymie, konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską. Uczestnikom spotkania towarzyszyła świadomość rocznicy 1000-lecia Koronacji Bolesława Chrobrego na Króla Polski.

Do stolicy Wielkopolski przybyło ponad 50 księży profesorów i wykładowców historii Kościoła reprezentujących polskie i zagraniczne uczelnie akademickie oraz diecezjalne i zakonne seminaria duchowne. Uczestnicy spotkania zostali zakwaterowani i obradowali w położonym nad malowniczym jeziorem Maltańskim „Hotelu Camping Malta” przy ul. Krańcowej 98, który znajduje się zaledwie około 3 km od Starego Rynku w Poznaniu.

Spotkanie historyków Kościoła rozpoczęło się w czwartek, 24 kwietnia, o godz. 9.00. Otworzył je ks. biskup prof. dr hab. Jan Kopiec, który przypomniał, że wpisuje się ono w trzy specjalne okazje: 1. Rok Jubileuszowy 2025, związany z rocznicą narodzin Jezusa Chrystusa, ogłoszony przez zmarłego 21 kwietnia papieża Franciszka w bulli z 9 maja 2024 r. *Spes non confundit* (Nadzieja zawieść nie może), który przebiega pod hasłem: „Pielgrzymi nadziei”; 2. Tysiąclecie Korony Polskiej oraz 3. 100-lecie konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczypospolitą Polską.

Następnie ks. dr hab. Tomasz Moskał, prof. KUL, zrelacjonował przebieg przygotowań do zjazdu w Poznaniu, m.in. wspomniał, że wysłał 154 zaproszenia.

Obrady I sesji przedpołudniowej, na którą złożyły się trzy referaty, moderował ks. prof. dr hab. Jan Walkusz (KUL), poprzedni sekretarz Sekcji Historii Kościoła. Udzielił on głosu ks. dr. Michałowi Widerze (Wieluńskie Towarzystwo Naukowe), który zaprezentował referat zatytułowany *Stosunki wyznaniowe na ziemiach polskich po odzyskaniu niepodległości*. Na wstępie skonstatował, że II Rzeczypospolita po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. była zróżnicowana zarówno pod względem narodowościowym, jak i religijnym. Największą grupę wyznaniową stanowili w niej członkowie Kościoła katolickiego obrządku zachodniego, liczący 18 mln wiernych. W 1921 r. było to aż 63,8% całego społeczeństwa. W przeważającej części żyli oni na północnych, zachodnich i centralnych terenach kraju. Wyznanie greckokatolickie, które w mozaice religijnej Polski zajmowało 11,2%, liczyło ok. 3,5 mln wiernych. Unici byli skupieni przeważnie na terenach południowo-wschodnich. Tak duży procent ludności należącej do Kościoła katolickiego spowodował, że uzyskał on status polskiego wyznania narodowego. Kościół prawosławny w 1923 r. liczył 3,3 mln wiernych. Było to 10,5% wszystkich obywateli kraju, którzy zamieszkiwali głównie na wschodzie Rzeczypospolitej. Członkowie wyznań ewangelickich, stanowiący 3,7% całego społeczeństwa, byli zgrupowani głównie na terenach północno-zachodnich i zachodnich. W 1930 r. liczyli prawie 842 tys. wiernych. Największy udział w społeczeństwie wśród religii niechrześcijańskich posiadał judaizm (10,5%). Pozostałe wyznania, bądź brak przynależności do związków religijnych, podczas spisu powszechnego w 1921 r. zadeklarowało 0,3% obywateli II Rzeczypospolitej.

Jako drugi w kolejności miał pojawić się przy mównicy ks. dr hab. Robert Romuald Kufel (Dyrektor Archiwum Diecezjalnego w Zielonej Górze), ale z ważnego powodu nie mógł przybyć do Poznania. Jego referat pt. *Biskupi zaangażowani w przygotowanie konkordatu* odczytał ks. dr hab. Tomasz Moskał, prof. KUL. Autor postawił sobie za cel udzielenie odpowiedzi na pytania: czy wszyscy biskupi popierali konkordat, a jeśli nie, jakie zajmowali stanowisko wobec tej umowy z Watykanem oraz czy mieli jakikolwiek wpływ na powstawanie projektów konkordatowych? Otóż biskupi – stwierdził twórca referatu – różnili się poglądami politycznymi i opiniami na różne kwestie. Ich zdania na temat konkordatu też były podzielone. Dokument ten popierali m.in.: metropolita warszawski kard. Aleksander Kakowski (1862-1938) i bp podlaski Henryk Przeździecki (1873-1939), których wspierał nuncjusz apostolski Achille Ratti (1857-1939), późniejszy papież Pius XI. Do zdecydowanych przeciwników, może nie konkordatu jako takiego, lecz proponowanych projektów należał metropolita krakowski abp Adam Stefan Sapieha (1867-1951). Przeciwnikami konkordatu byli biskupi greckokatoliccy, a wśród nich unicki metropolita lwowski Andrzej Szeptycki (1865-1944). W pracach nad tworzeniem projektów konkordatowych przede wszystkim zaangażowane były władze państwowe i Stolica Apostolska. Obie strony starały się umniejszać rolę Episkopatu Polski w pracach konkordatowych. Jednak biskupi robili to, co było w ich mocy, aby nie zostać pominiętymi w powstawaniu tego dokumentu, dążąc do zagwarantowania Kościołowi katolickiemu opieki państwa oraz dotacji z tytułu zsekularyzowanych dóbr przez państwa zaborcze. Ostatecznie najważniejsze postulaty Episkopatu Polski zostały uwzględnione w konkordacie między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską z 10 lutego 1925 r.

Trzecim prelegentem był ks. dr. hab. prof. UAM w Poznaniu Paweł Zajac OMI, który skoncentrował swoje wystąpienie ma czterech instrukcjach wręczonych nuncjuszowi apostolskiemu Lorenzo Lauriemu (1864-1941), przed wyjazdem z Rzymu do Warszawy: w Sekretariacie Stanu, w Kongregacji ds. Kościołów Orientalnych, w Kongregacji Konsystorialnej oraz w Kongregacji ds. Seminariów i Wyższych Uczelni. Instrukcje były opracowane na podstawie informacji zebranych przez poprzedniego nuncjusza Lauriego, aktualnego nuncjusza apostolskiego w Polsce Achillesa Rattiego, a także pozyskanych z innych źródeł (np. sprawozdań nadsyłanych przez kurie diecezjalne lub indywidual-

nych duchownych). W instrukcji Sekretariatu Stanu zwrócono uwagę m.in. na wpisana do konstytucji marcowej z 1921 r. zapowiedź uchwalenia konkordatu ze Stolicą Apostolską, przy jednoczesnym braku powszechnego poparcia dla tej inicjatywy zarówno wśród polityków, jak i biskupów. Głównym zadaniem nuncjusza miało być promowanie postaw jedności narodowej wśród Polaków oraz wzajemnego szacunku między katolikami różnych obrządków, powstrzymywanie duchownych od nadmiernego zaangażowania w politykę i wspieranie ich zaangażowania duszpasterskiego.

Po przerwie na kawę odbyła się II sesja przedpołudniowa, którą poprowadził ks. dr hab. Paweł Zając, prof. UAM. Złożyły się na nią trzy wystąpienia. Pierwszym prelegentem był ks. dr Albert Warso (Katedra Historii Kościoła KUL), który omówił temat: *Dyplomaci Stolicy Apostolskiej i Rzeczypospolitej zaangażowani w przygotowanie konkordatu*. Kwestia konkordatu ze Stolicą Apostolską została podjęta przez Polskę zaraz po odzyskaniu niepodległości. Sprzeciwiali się temu wówczas polscy biskupi, a ich racje uznał papież Benedykt XV (1914-1922). Na zawarciu konkordatu w 1925 r. zależało przede wszystkim władzom państwowym, natomiast biskupi mieli niewielki wpływ na jego kształt. Tekst dokumentu został przygotowany przez rząd RP właściwie w tajemnicy, ponad głowami polskich hierarchów. Prace posuwały się w bardzo szybkim tempie. W Rzymie przebywał Władysław Skrzyński (1873-1937) – poseł polski przy Watykanie, a od 1924 do 1937 r. ambasador. Jego zadaniem było doprowadzenie do konkordatu, ale to nie on został upoważniony do prowadzenia rozmów w tej sprawie w Watykanie. Podobnie udział w uchwaleniu konkordatu miał w pewnej mierze nuncjusz w Warszawie abp Lorenzo Lauri. Jednakże na etapie prac nad konkordatem nie otrzymywał on już oficjalnych informacji nad ich stanem. Nad przygotowaniem konkordatu pracowały *de facto* dwie osoby: Stanisław Grabski (1871-1949) – ekonomista, historyk, publicysta i działacz polityczny, od 23 czerwca 1924 r. delegat rządu do pertraktacji konkordatowych ze Stolicą Apostolską oraz ks. prał. Francesco Borgongini Duca (1884-1954) – sekretarz Kongregacji dla Spraw Nadzwyczajnych Kościoła, który wszelkie projekty konkordatowe przedkładał do akceptacji sekretarzowi stanu kard. Pietro Gasparriemu (1852-1934) i Piusowi XI (1857-1939). Papież, znający dobrze sytuację Polski, interesował się przebiegiem rozmów oraz udzielał instrukcji swemu przedstawicielowi

w tych pertraktacjach. Prace nad konkordatem rozpoczęły się w Watykanie 2 października 1924 r., a 10 lutego 1925 r. dokument podpisany został przez kard. Pietro Gaspariego, Władysława Skrzyńskiego i Stanisława Grabskiego.

Drugim mówcą był ks. dr hab. Damian Bednarski, prof. UŚ w Katowicach, który opracował zagadnienie pt.: *Najważniejsze punkty konkordatu*. Wyłuszczył on najważniejsze założenia konkordatu zawartego między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską w 1925 r. Odtworzył genezę tego aktu prawnego, wskazując na wcześniejsze formy regulacji stosunków między państwem polskim a Kościołem katolickim, sięgające czasów I Rzeczypospolitej. Szczególną uwagę poświęcił kontekstowi politycznemu i społecznemu, który doprowadził do podpisania umowy, a także kontrowersjom, jakie wzbudziła jej treść wśród duchowieństwa i opinii publicznej. W dalszej kolejności dokonał analizy struktury konkordatu, naświetlając jego najważniejsze artykuły dotyczące m.in. wolności Kościoła, statusu duchowieństwa, nauczania religii, podziału administracyjnego Kościoła oraz spraw majątkowych. Wskazał również na mankamenty umowy, podnoszone m.in. przez prawnika prof. Władysława Abrahama (1860-1941), takie jak nieprecyzyjność terminologiczna, luki prawne czy niejasności w tłumaczeniu. W konkluzji wymienił obustronne korzyści wynikające z konkordatu: dla państwa – uporządkowanie stosunków prawnych i wpływ na strukturę Kościoła; dla Kościoła – zapewnienie szerokiej autonomii i uznanie jego pozycji jako równorzędnego partnera.

Trzecim mówcą w II sesji przedpołudniowej był ks. dr Tobiasz Matkowski (sędzia Metropolitalnego Sądu Duchownego we Wrocławiu oraz Sądu Biskupiego Diecezji Bydgoskiej, członek Rady Kapłańskiej Archidiecezji Wrocławskiej). W wystąpieniu pt.: *Aspekty prawne konkordatu z 1925 roku* przedstawił on pogłębioną analizę konkordatu zawartego w 1925 r. między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską, ukazując jego znaczenie na tle historii ustrojowej i prawnej relacji państwo – Kościół na ziemiach polskich. Tytułem wstępu zrobił historyczne wprowadzenie, przypominając, że w epoce przedrozbiorowej nie istniały formalne konkordaty, lecz relacje między Kościołem a państwem regulowały konstytucje sejmowe, przywileje królewskie, akty synodów i praktyki uzgadniane z nuncjuszami apostolskimi. W okresie zaborów Kościół funkcjonował w obrębie trzech różnych porządków prawnych – rosyjskiego, austriackiego

i pruskiego – na podstawie konkordatów zawartych przez państwa zaborcze ze Stolicą Apostolską. Żaden z nich jednak nie obejmował całego terytorium Polski jako jednolitej jednostki politycznej. Zasadnicza część wykładu poświęcona została analizie konkordatu z 1925 r. jako umowy międzynarodowej, zawartej między dwoma podmiotami prawa międzynarodowego. Dokument ten, ratyfikowany ustawą sejmową z 23 kwietnia 1925 r., posiadał pełną moc prawną w wymiarze międzynarodowym i krajowym. Konkordat został zaliczony do źródeł prawa II Rzeczypospolitej, mającego rangę równorzędną z ustawą. W razie kolizji z innymi przepisami, istniał obowiązek jego uprzywilejowanej wykładni. Ks. dr Matkowski podkreślił jego znaczenie jako aktu normatywnego o trwałym i stabilnym charakterze ustrojowym. Konkordat przyznawał Kościołowi katolickiemu w Polsce pełną osobowość prawną, zarówno w odniesieniu do całej instytucji, jak i jej poszczególnych jednostek organizacyjnych (diecezji, parafii, zakonów). Dzięki temu Kościół mógł nabywać majątek, zawierać umowy, uczestniczyć w postępowaniach cywilnych i prowadzić działalność zgodną ze swą misją duszpasterską i społeczną. W dalszej części wykładu omówione zostały poszczególne obszary regulacji konkordatowych. Referent zaznaczył, że konkordat z 1925 r. był jednym z najważniejszych dokumentów regulujących stosunki Kościoła z państwem w II Rzeczypospolitej. Zapewniał Kościołowi szeroką autonomię i ochronę prawną, a zarazem umożliwiał państwu wpływ w kluczowych sprawach publicznych, co czyniło go przykładem równowagi i dojrzałego kompromisu między *sacrum* a państwowością.

Po obiedzie historycy Kościoła pojechali autokarem do centrum Poznania, gdzie zwiedzili Zamek Cesarski (*Königliches Residenzschloß*), obecnie Centrum Kultury Zamek. Jest to najważniejsza budowla Dzielnicy Cesarskiej, zbudowana dla ostatniego cesarza niemieckiego i króla Prus Wilhelma II (1859-1941). Projektantem zamku był niemiecki architekt tworzący w stylu neoromańskim Franz Schwechten (1841-1924). Cesarz osobiście ustalił szczegółowy plan swojej rezydencji, która została ukończona po pięciu latach budowy w 1910 r. Jest to największy zamek w Europie wzniesiony we współczesnych czasach, który miał raz na zawsze potwierdzić przynależność Wielkopolski do Rzeczy Niemieckiej. W 1939 r. Niemcy uradzili o przebudowie dawnej rezydencji cesarskiej na siedzibę Hitlera i sprawującego w jego imieniu funkcję namiestnika Reichsgau Wartheland, urodzonego w Śró-

dzie Wielkopolskiej, Artura Greisera (1897-1946). W miejscu dawnej kaplicy urządzili osobisty gabinet Führera z podgrzewanym elektrycznie balkonem, z którego miał przyjmować defilady. Nie ma jednak żadnych dowodów na to, że Hitler kiedykolwiek był w Poznaniu. W czerwcu 2002 r. otwarto w Zamku od strony ul. Św. Marcina (parter) Muzeum Powstania Poznańskiego – Czerwiec 1956, który stanowiło ważny etap na drodze do wolności Polski.

O godz. 17.00 historycy Kościoła odprawili Mszę św. w zabytkowym kościele św. Marcina. Mszy św. przewodniczył ks. arcybiskup Stanisław Gądecki, w latach 2002-2025 metropolita poznański, w latach 2014-2024 przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski, w latach 2016-2021 wiceprzewodniczący Rady Konferencji Episkopatów Europy, od 2025 administrator apostolski *sede vacante* archidiecezji poznańskiej. Kazanie wygłosił ks. dr Rafał Rybacki, kustosz Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu, rektor kościoła pw. Najświętszej Krwi Pana Jezusa przy ul. Żydowskiej w Poznaniu, tudzież dyrektor Instytutu Studiów Kościelnych *Lubranscianum*. Nadmienmy, że w kościele św. Marcina została ochrzczona Wanda Maria Błęńska (1911-201), podporucznik AK, lekarka, misjonarka, światowej sławy specjalistka w dziedzinie leczenia trądu, Służebnica Boża Kościoła katolickiego. W latach 1932-1933 obowiązki wikarego w kościele św. Marcina pełnił ks. Stanisław Kostka Streich (1902-1938), który został zastrzelony przez komunistę podczas mszy św. z udziałem dzieci, odprawianej w kościele św. Jana Bosko w Luboniu¹. Beatyfikacja tego Czcigodnego Sługi Bożego miała się odbyć 24 maja 2025 r. na placu katedralnym w Poznaniu, ale śmierć papieża Franciszka sprawiła, że decyzję o nowym terminie uroczystości podjął nowy papież Leon XIV.

Zwieńczeniem dnia była kolacja w „Kasztanowym Pałacu” w Swadzimiu, siedziby ziemiańskiej rodziny Plucińskich, którzy byli jego ostatnimi przedwojennymi właścicielami.

W piątek, 25 kwietnia, po śniadaniu, o godz. 9.00 rozpoczęła się I sesja przedpołudniowa. Przebiegiem obrad kierował ks. dr hab. Andrzej Brudziński, prof. UPJPII w Krakowie.

Jako pierwszy przemówił ks. dr Rafał Piekarski (Katedra Historii Kościoła KUL), który stawiał się z referatem pt. *Bulla „Vixdum Polo-*

¹ W. Mueller, *Ks. Stanisław Streich. Błogosławiony męczennik za wiarę*, Wydawnictwo Kontekst, Poznań 2024.

niae Unitas”. Dokument ten, ogłoszony 28 października 1925 r. przez papieża Piusa XI, stanowi syntetyczne ukazanie jednego ze skutków konkordatu zawartego pomiędzy Stolicą Apostolską a Rządem II Rzeczypospolitej Polskiej 10 lutego 1925 r., czyli powołania do życia nowej administracji kościelnej w Polsce. Na mocy bulli z 1925 r. erygowano nową organizację kościelną, dostosowaną do granic niepodległego państwa polskiego. W referacie poruszono następujące kwestie: genezę, okoliczności powstania bulli, kontekst kościelny i polityczny, treść postanowień zawartych w bulli oraz jej skutki dla Kościoła w Polsce. Na mocy postanowień bulli *Vixdum Poloniae Unitas* dokonano w 1925 r. jednej z największych zmian organizacyjnych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce. Jego struktura administracyjna po 28 października 1925 r. składała się z pięciu metropolii (gnieźnieńsko-poznańska, warszawska, krakowska, lwowska oraz wileńska) i obejmowała dwadzieścia jeden archidiecezji, a także diecezji obrządku łacińskiego. Dwie spośród tych metropolii (gnieźnieńsko-poznańska i lwowska) sięgały do czasu I Rzeczypospolitej, jedna miała swój początek w okresie zaborów (warszawska), a dwie erygowano w 1925 r. (krakowska i wileńska).

Tego dnia drugim referentem był ks. dr hab. Dominik Zamiatąła CMF, prof. UKSW w Warszawie, który nakreślił okoliczności *Zerwania konkordatu przez władze komunistyczne we wrześniu 1945 roku*. 12 września 1945 r. Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej, ogłosił, że konkordat z 1925 r. przestał obowiązywać w skutek „złamania go przez Watykan w okresie okupacji niemieckiej”². Uznał go za nieobowiązujący z winy Stolicy Apostolskiej. Powołano się na dwa przypadki rzekomego naruszenia: „powierzenie administracji diecezji chełmińskiej biskupowi gdańskiemu Karolowi Splettowi oraz na „mianowanie dla wiernych pochodzenia niemieckiego dla dwóch archidiecezji gnieźnieńskiej i poznańskiej administratora apostolskiego Hilariusza Breittingera z jurysdykcją dla Niemców”. Treści uchwały nie ogłoszono w Dzienniku Urzędowym, została opublikowana w Monitorze Pol-

² J. Żaryn, *Kościół a władza w Polsce (1945-1950)*, Warszawa 1997, s. 63-65; J. Pietrzak, *Pelnia prymasostwa. Ostatnie lata prymasa Polski kardynała Augusta Hlonda 1945-1948*, t. 1, Poznań 2009, s. 69-71; W. Kucharski, *Komuniści a Watykan. Polityka komunistycznej Polski wobec Stolicy Apostolskiej 1945-1974*, Warszawa 2014, s. 25; <https://histmag.org/Z-relacji-Panstwo-Kosciol-w-PRL-zerwanie-konkordatu-i-jego-nastepstwa-10751>.

skim. Ogłoszono ją w prasie – „Rzeczypospolita” 14 września 1945 r. i w „Głosie Ludu” 14 września 1945 r. Uchwała TRJN nie została zakomunikowana Stolicy Apostolskiej i jej tekst nie został przesłany do Watykanu. Stolica Apostolska dowiedziała się o decyzji władz polskich za pośrednictwem Radia Londyńskiego. Do jego wypowiedzenia dążyła grupa antyklerykałów z PPS, na czele z ministrem Henrykiem Świątkowskim oraz Władysław Kiernik z PSL. Przeciwnie było MSZ z wiceministrem Zygmuntem Modzelewskim z PPR na czele. Kierownictwo PPR uważało, aby z przyczyn taktycznych, przez jakiś czas go uznawać. Strona kościelna – Stolica Apostolska, jak i Episkopat Polski, uważali, że konkordat nie został zerwany przez Stolicę Apostolską. Temu stanowisku dał wyraz papież Pius XII w liście do polskich biskupów z 17 stycznia 1946 r. Biskupi polscy nie uznali konkordatu za zerwany przez papieża i nadal powoływali się na niego.

Po referatach nastąpiła dyskusja, w której zabrało głos kilku uczestników. Brat zakonny dr hab. Tomasz Michał Gronowski OSB (od 2007 r. pracownik Zakładu Historii Średniowiecza Instytutu Historii Uniwersytetu Śląskiego) zapowiedział, że z inicjatywy Stałego Komitetu Mediewistów Polskich w dniach 17–20 września 2025 r. w Gnieźnie odbędzie się VIII Kongres Mediewistów Polskich. Wydarzenie to pod hasłem „Władza – korona – terytorium” nawiązuje do jubileuszu pierwszej polskiej koronacji królewskiej w 1025 r. Ks. dr hab. Waldemar Gliński, prof. UKSW poinformował o aktualnym stanie prac nad kolejnymi tomami *Słownika polskich teologów katolickich*. Uczestnicy spotkania dokonali analizy statutu powołanego tego dnia do życia Stowarzyszenia Wykładowców i Profesorów Historii Kościoła katolickiego w Polsce. Wiele cennych uwag do Statutu udzielił ks. dr hab. Mieczysław Różański prof. UWM.

Od godz. 11.00 historycy Kościoła zwiedzali otwarty 30 czerwca 2012 r. Rezerwat Archeologiczny *Genius Loci* zlokalizowany na Ostrowie Tumskim w Poznaniu. Ekspozuje on artefakty odkryte na terenie poznańskiego grodu, pochodzące z okresu początków państwa polskiego. W pełni interaktywna wystawa, wyposażona w multimedialne

kioski i projektory holograficzne, zapoznaje widzów z pierwotną zabudową Ostrowa Tumskiego z X wieku³.

Następnie uczestnicy spotkania udali się pieszo do położonego niedaleko kościoła pw. Najświętszej Marii Panny *in summo*, zabytkowej gotyckiej świątyni na poznańskim Ostrowie Tumskim wraz z resztkami wczesnopiastowskiego palatium, przypisywanego Mieszkowi I. Mszy św. przewodniczył i kazanie wygłosił ks. biskup prof. dr hab. Jan Kopiec.

Po obiedzie uczestnicy spotkania opuścili gościnną stolicę Wielkopolski z przekonaniem, że zjazd historyków Kościoła spełnił swoje zadanie. Był on nie tylko platformą refleksji i deliberowania nad ważnym wydarzeniem z historii Polski, ale także płaszczyzną prezentacji osiągnięć, wymiany wiedzy i poglądów oraz formułowania na przyszłość planów działania i współpracy. Za jego sprawne przeprowadzenie podziękowania należą się Archidiecezji Poznańskiej, zwłaszcza pierwszoplanowym organizatorom spotkania: ks. dr. Łukaszowi Kędzierskiemu, notariuszowi Poznańskiej Kurii oraz ks. kanonikowi dr. Waldemarowi Hanasowi, ekonomowi Archidiecezji Poznańskiej. W przyszłym roku miejscem spotkania Księży Profesorów i Wykładowców Historii Kościoła będzie Wrocław.

STANISŁAW CIEŚLAK SJ – prof. Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie. Ogłosił drukiem ponad 280 publikacji: monografie autorskie, artykuły naukowe, hasła leksykograficzne, recenzje, sprawozdania, artykuły popularnonaukowe. Współredaktor kilku prac zbiorowych. Główne obszary badawcze: nowożytna historia Kościoła; naukowo-wychowawcza oraz kulturalno-społeczna działalność Towarzystwa Jezusowego w Polsce; biografistyka.

³ *Tu się wszystko zaczęło. Świadczenia początków polskiej państwowości na Ostrowie Tumskim w Poznaniu*, red. A. Stępnin, Muzeum Archeologiczne w Poznaniu, Poznań 2021.